

'מעשר כספים לאביו'

כיבוד אב משל מי?

הגמ' (קידושין דף לב.) מסתפקת בגדר מצות כבוד אב ואם, מאיזה כסף צריך לשלם את ההוצאות של כיבוד אב, האם משל הבן או משל האב? רב יהודה אומר משל הבן, רב נתן בר אושעיא אומר משל האב. ומסקנת הגמ' כמאן דאמר שמצות כיבוד אב מכספו של האב. וכך נפסק **בשו"ע** (יורה דעה סימן רמ סעיף ה) "זה שמאכילו ומשקהו, משל אב ואם, אם יש לו". טעם הדבר מבאר **החזו"א** (יו"ד סימן קמט ס"ק ב) דאפשר דמצות כיבוד אינו נופל על נתינת ממון, ואם חסר לאביו כסף, כולם חייבים לתת לו צדקה, אבל מדין כיבוד אב אין חיוב על הבן להוציא מכספו.

ומבואר **בתוס'** (קידושין דף לב. ד"ה אורו), ונפסק **בשו"ע** (שם), אם אין לאב כסף, ולבן יש כסף, כופין את הבן שיזון את אביו כמה שהוא יכול. ואם אין לבן כסף, אינו חייב לחזר על הפתחים להאכיל את אביו. ו**ברמ"א** מביא יש אומרים, שהבן אינו חייב לתת לאב מכספו אלא רק מה שהוא חייב לתת לצדקה.

הבית יוסף והב"ח מפרשים שהחיוב לתת לאב כאשר אין לו כסף הוא מדין צדקה, ולא מדין כיבוד אב, שאם כן היה צריך לתת לאביו אפילו מגלימיה דעל

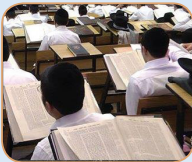
משיב כהלכה

במדור זה מופיע שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, התשובות הנוגעות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה! (הגרלה על דעת רבני המכון)

הפרס השבוע: 100 ₪

שאלה: האם מותר לשלם מ'מעשר כספים', את 'שכר הלימוד' שמשלם למוסדות החינוך של בני ובנותיו?

נפסק **בשו"ע** (יו"ד סימן רנא סעיף ג) הנותן לבניו ובנותיו הגדולים, שאינו חייב במוזנותיהם, כדי ללמד בניו תורה, ולהנהיג בבנות בדרך ישרה, הרי זה בכלל צדקה. והשאלה, האם ניתן להחשיב את שכר הלימוד שמשלם עבור בניו מכספי מעשר, שמצד הדין אינו מחויב לשלם 'שכר לימוד' לבניו הגדולים ואינו 'דבר שבחובה'. או דלמא, כיון שהיום הרגילות שכל אבא משלם שכר לימוד, ואין אפשרות להשאיר את הילדים בבית, דינו כ'דבר שבחובה' שאי אפשר ללמוד ממספי מעשר?

תשובות ניתן להעביר עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד) באחת האפשרויות הבאות:

- בטלפון 02-5377085 שלוחה 4
- בעמדות 'נדריים פלוס', קופת 'עומק הפשוט'
- תיבת 'עומק הפשוט' בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים
- במקס מספר 6507823-1532
- במייל 5047867@gmail.com

המדור השבוע נודב לעילוי נשמת
הר"ר דוד ב"ר אורי שרגא הכהן בייפוס זצ"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

שם הזוכה בהגרלת הגיליון הקודם (213) על סך 100 ₪ הוא **החשוב הרב יששכר חדד שליט"א** כולל 'יד סעדיה' בית שמש

הידעת, מה הדין של..... מאכל שהיה מונח תחת מיטה שנכרי ישן עליה? עובד זר המניח תפילין ליהודי? מהם הדרכים בהם ניתן להעזר בעובד הזר בשבת... נידונים אלו, ועוד עשרות רבות שכמותם בספר "עזרה כהלכה" שיצא עתה במהדורה חדשה מורחבת. החיבור הנפלא והמרמק, הינו חובה לכל בית בו מעסיקים עובד זר, שבלי משים יכולים לעבור באיסורים רבים, ומאיך נותן פתרונות לבעיות רבות. ניתן להשיגו בחנויות הספרים המובחרות.

לו מאירה. וכך נוקט להלכה החפץ חיים בספרו **אהבת חסד** (חלק ב פרק יט).

בספר **ארחות רבינו** (חלק א עמוד שב) מסופר שאחד שאל את **החזון איש** זצ"ל שאין מי שיפרנס את אמו העניה, וגם לבן אין כסף, האם רשאי לפרנסה ממעשר כספים, שהרי נאמר על כך שתבוא עליו מאירה, והשיב החזון איש שמוותר לפרנסה מכסף מעשר.

כתב **הג"ר שמואל הלוי ואזנר** זצ"ל (שבט הלוי חלק ה סימן קלג) שמוכח מדברי **המהרי"ל** (סימן נו) שרק לגבי מעשר עני שחיובו מדאורייתא, נאמר שהמאכיל את אביו תבוא עליו מאירה, אבל במעשר כספים דרבנן הוא משובת, ותבוא עליו ברכה עד בלי די אם נותן לאביו. למרות שמבואר ב**שו"ע** (יו"ד סימן רנא) שהדין ש'תבוא לו מאירה' הוא גם לגבי צדקה, ומעשר כספים דינו כצדקה, צריך לומר, שרק אם נותן צדקה ואינו נותן מעשר כספים יש לו מאירה, אבל אדם שמוסיף על הצדקה המחויבת גם מעשר כספים, יכול ומשובת לתת לאביו.

2. חיוב קדימה לאביו

נפסק ב**ברמב"ם** (הלכות מתנות עניים פרק ז הלכה ג) עני שהוא קרובו קודם לכל אדם, עניי ביתו קודמין לעניי עירו, עניי עירו קודמים לעירי אחרת **שנאמר** (דברים פרק טו פסוק יא) **לְאֶחִיךָ לְעִנְיֶךָ וּלְאֶלְיֶךָ בְּאֶרֶץְךָ**. וכן מבואר ב**שו"ע** (יו"ד סימן רנא סעיף ג) הנותן מתנות לאביו שצריך אותם, הרי זה בכלל צדקה, ולא עוד אלא שצריך להקדימו לאחרים. ואפילו אינו אביו ואינו בנו, אלא רק קרובו, צריך להקדימו לכל אדם.

וציין **בביאור הגר"א** (ס"ק ד) עוד מקור, **בתנא דבי אליהו רבה** (פרשה כה), על הפסוק **ישעיהו** פרק נח פסוק ז) **הֲלוֹא פָּרַס לְרַעֲב לְחֶמְדָּךְ... וּמִבְשֶׁרְךָ לֹא תִתְעַלֵּם**, הא כיצד, אם יש לאדם מזונות בתוך ביתו ומבקש לעשות את מהן צדקה, כדי לפרנס אחרים משלו, יפרנס תחילה את אביו ואמו.

כתפיה, כדי לקיים מצות כיבוד אב שאין לה שיעור, ומדוע כתב השו"ע 'כפי מה שהוא יכול'. אבל הב"ח מביא את דעת **הסמ"ג** (עשין מצוה קיב - קיג, קצא ע"ג) וכן דעת **הסמ"ק** (סימן נ') שאם אין לאב, מחויב הבן לזוננו מדין כיבוד אב, ואפילו מחוייב להשכיר את עצמו בכדי לפרנס את אביו.

1. האם מותר לתת לאביו

עוד מבואר בהמשך **הגמ'** (ביקדושין שם), ו**בתוספתא** (מעשר שני פרק ד' הלכה ה') האב ובנו, הרב ותלמידו - פודין זה לזה מעשר שני, ומאכילין זה לזה מעשר עני. אמר רבי יהודה: תבא מאירה (קללה) למי שמאכיל את אביו מעשר עני. ונפסק להלכה ב**רמ"א** (שם), שאם יש לו כסף ומפרנס את אביו ממעות צדקה שלו, תבוא לו מאירה.

מאיךך בסתימת לשון **הרמב"ם** (הלכות מתנות עניים פרק ו הלכה ג) לא הוזכר מאירה, לגבי אב ובנו, או שני אחים, שאחד מהם עני, שיכול השני לתת לו מעשר עני. ודייק **הג"ר חיים קנייבסקי** שליט"א (דרך אמונה שם ס"ק עט) מכך שהרמב"ם לא הזכיר שתבוא לו מאירה, מוכח שלדעתו מותר לכתחילה, ודברי רבי יהודה שיש מאירה למפרנס אביו מצדקה לא נפסק להלכה כי רבנן חולקים על רבי יהודה. וכן מדייק מלשון **הרמב"ם** (פרק י הלכה טז) 'וכן הנותן מזונות לאביו ולאמו הרי זה בכלל הצדקה, וצדקה גדולה היא שהקרוב קודם' עכ"ל, מוכח שמוותר לפרנס את אביו ממעות צדקה.

וכן מדויק בלשון **השו"ע** (סימן רנא סעיף ג) וכן הנותן מתנות לאביו והם צריכים להם, הרי זה בכלל צדקה, ולא עוד אלא שצריך להקדימו לאחרים. הרי שהשו"ע לא הזכיר שתבוא לו מאירה. ומחלק **הש"ך** (סימן רנא ס"ק ה) שהשו"ע מדבר כאשר אין כסף לבן, ולכן מותר לו לפרנס את אביו ממעות צדקה, אבל אם יש לו כסף, תבוא מאירה לאביו למפרנס את אביו ממעות צדקה. וכך מדייק בלשון **הרמ"א** 'אם ידו משגת' תבוא

והוראת גדולי הוראה שליט"א שאם יש לאביו כדי חייו, אך מחמת החובות העצומים שנפלו עליו מהוצאות נישואי הילדים שעולים הון תועפות, אינו מצליח לגמור את החודש, פשוט שדינו כעני, וכמו שמובאר באגרות משה (יו"ד חלק א סימן קמד) שדינו כעני, וחייב הבן מדין הקדמת הקרובים לתת רוב כספי מעשר כספים לאביו, ויתכן שבמקרים קשים במיוחד שאביו עומד בפני קריסה טוטאלית, צריך לתת לאביו את כל כספי המעשר כספים.

4. הכל לאביו

בשורת חתם סופר (יו"ד סימן רכט) נשאל, האם רשאי אדם לתת את כל כספי המעשר שברשותו לאביו, או שיש לחוש למה שאמרו חז"ל 'כל הנותן מתנותיו לעני אחד מביא רעב לעולם' (לשון הגמ' בעירובין דף סג. כל הנותן מתנותיו לכהן אחד - מביא רעב לעולם), והשיב החתם סופר, לא מיבעי שאין איסור, אלא יש חיוב לתת הכל לאביו, ואינו רשאי לתת מעשרות לשום עני לפני שיש לאביו כדי פרנסתו. והוכיח כדבריו, מדברי התוס' (קידושין דף לב. ד"ה אורו ליה).

ואמנם, בשאר עניים קרובים מצוה לתת חלק לקרוביו וחלק לשאר עניים, אבל לאביו מצוה לתת הכל. וטעם הדבר, שהרי יש הסובר כי מצות כיבוד אב הוא משל בן, ואף שלהלכה נפסק כמ"ד משל אב, אבל פשוט שאין דין שיהיה דווקא מכספו של האב, אלא שלא יהיה לבן הפסד כספי, וכיון שבנתינת כספי צדקה לאב אין לבן הפסד כלל, אם כן הוא מחוייב לתת לאב משום מצות כיבוד.

והורה הג"ר חיים קנייבסקי שליט"א (במענה לשאלת נכדו שליט"א חוה"מ פסח תשע"ט לקראת הדפסת גיליון זה), שכאשר האב זקוק לכל כספי הצדקה של הבן, יש חיוב על הבן מצד הדין לתת לאביו את המעשר כספים.

וכן העידו תלמידי הג"ר יוסף שלום אלישיב זצ"ל, שהורה בפירושו, שצריך לתת את כל המעשר כספים לאביו ששקוע בחובות, מדין קדימה של קרוב, ומצד הכרת הטוב שנתן לו כל הוצאות הנישואין והשקיע עבורו ממון רב.

ודעת הג"ר משה שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות כרך ג סימן רפז) שאם

והיחדש החתם סופר (חושן משפט סימן קעז) שאם הבן רוצה לתת צדקה כפי יכולתו, ואינו רוצה לתת לאביו, כופים אותו לתת לאביו, משום קלון אביו שהאב מתבזה בכך שהבן נותן רק לאחרים ולא לאביו. וכן מוכח מדברי השו"ע והרמ"א (סימן רנא סעיף ד).

וכתב הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל (אגרות משה יו"ד חלק א סימן קמד), שכאשר מוטל על האדם לפרנס את קרובו, אין עליו חיוב מצות צדקה לרחוקים כלל, וזה הלימוד מהפסוק של צדקה שהקרוב קודם.

3. לתת חלק לאחרים

נפסק בשו"ע (סימן רנז סעיף ט) שאדם לא יתן כל צדקותיו לעני אחד בלבד, ומבאר הש"ך (ס"ק יט) שהוא הדין שלא יתן אדם כל הצדקה לקרוב אחד, ויעזוב את שאר הקרובים. ודייק הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל (אגרות משה יו"ד חלק א סימן קמד) מדברי הש"ך, שהאיסור הוא רק כשנותן לעני אחד רחוק ומניח שאר עניים הרחוקים, או שנותן לעני קרוב ומניח שאר העניים הקרובים, אבל אם אין לו עוד קרובים עניים, רשאי לתת את כל כספי הצדקה לעני אחד קרובו, ולהניח את העניים הרחוקים.

מאידך מוכיח מדברי הגמ' (עירובין דף סג.), שאינו רשאי לתת את כל צדקותיו לרבו, וכל שכן לאביו וקרובו, ומסקנת דבריו, גם אם אין ראייה מהגמ' בעירובין, והלכה כדברי הש"ך, בכל זאת לא יפטור את עצמו מכל הצדקות לאחרים ויתן רק לקרוביו, שיש בזה 'חילול השם', כי יאמרו עליו שאינו חושש למצות צדקה והחזקת תורה, ועוד שגורם בכך שאחרים לא יתנו, וכך יעשה - חלק גדול מכספי הצדקה יתן לקרובו, וחלק מסוים יתן לשאר צדקות והחזקת הישיבות. וכן נקט בערוך השולחן (סימן רנא סעיף ה) שחלק גדול מהצדקה יתן לקרוביו ועניי עירו, וחייב לתת מעט מכספי הצדקה גם לרחוקים ועניי עיר אחרת, דאם לא כן אם יהיה עיר של עניים, יגועו ברעב חס ושלום.

עדכוני הלכה

הלכות מתנות עניים!

כתב הגר"ח קנייבסקי שליט"א בספרו דרך אמונה (הלכות מתנות עניים פרק ז אות צח) שכופין את האב לזון את בנו עני, וכן שאר קרובים, ומכל מקום אין לאדם ליתן תמיד כל צדקותיו לעני אחד בלבד או לקרוב אחד ולהניח שאר הקרובים. והביא את דעת המהרש"ם בשם החתם סופר שלאבי ולאמו מותר לתת כל מתנותיו משום כיבוד אב ואם.

עוד כתב הגר"ח בדרך אמונה (פרק ז אות קד) שיכול לתת לקרובי מעות מעשר שלו, וראוי לנהוג ליתן מחצה לקרובי ומחצה לשאר עניים, אם לא שקרובי נזקקין ביותר, וכן הובא במאמר הוראת הגר"ח, שיתן לאביו את כל המעשר אם אביו זקוק לכך.

האב זקוק לעזרה, הבן חייב לתת את כל כספי הצדקה שלו לעזור לאביו, ואפילו אם מוטלים לפני הבן צדקות חמורות יותר, משום מצות עשה כל כיבוד אב.

והוסיף שאסור לספר לאב שזה מעות של צדקה, שגורם צער לאביו אם ישמע שנזקק לתת לו כספי צדקה, ועל כך נאמר בגמ' (קידושין דף לא.) יש מאכיל לאביו פסיוני וטורדו מן העולם. אבל אם הבן יכול להחזיק את האב בכבוד מכספו שלו, לא יקח לזה ממעות צדקה.

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. **משל מי:** נחלקו אם כבוד אביו משל אב או משל בן, הלהכה כבוד אביו רק משל אב ולא משל בן. וחיידש החתם סופר שבכספי מעשר שמצויים ברשות הבן, חייב לכבדו שהרי אין בו חסרון כיס לבן.
- ב. **מאירה:** תבוא מאירה למפרנס את אביו מכספי צדקה, ודוקא כשיש לבן כסף אחר לכבד אביו, אבל כשאין לו ממון אחר לפרנס את אביו יתן לו מכספי צדקה. והורה השבט הלוי, שרק במעשר עני דאורייתא יש מאירה, אבל במעשר כספים דרבנן, אין מאירה, ואדרבה מצוה לתת לאביו ומשובח ויתברך עד בלי די.
- ג. **קרוב קודם:** ישנם דיני קדימה בחילוק הצדקה הקרוב קרוב קודם, ואביו הראשון בקדימה, אבל י"א שאינו ראוי לתת רק לאביו משום חילול ד' וצער העניים ועוד טעמים, ולכן יתן חצי לאביו וחצי לעניים, ויש אומרים חלק גדול לאביו וחלק לשאר עניים, ויש אומרים שאם אביו זקוק לעזרתו יתן הכל לאביו.
- ד. **חובות עצומים:** אבא שמחתן את ילדיו ויש לו חובות עצומים מחמת כן, י"א שיתן רוב המעשרות לאביו, וי"א שאם אביו זקוק לכך יתן הכל לאביו מחמת דיני קדימה ומשום הכרת הטוב.

נושא הגליון הבא:

האם מותר לשלם שכר לימוד 'ממעשר כספים'?

הגיליון נועד לעזור את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

אפשרות להנצחה לע"נ, לרפ"ש, וכדומה.

ניתן לשלוח רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס'

'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

הילכתא

לדעת לחיות מהלכה

גליון שבועי

שיעורים וימי עיון

מוקד למענה הלכתי

בירורי הלכה אקטואליים

קו הילכתא

חוברות הדרכה

מוקד הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי

קו הילכתא

02-5377-085

5047867@gmail.com

פקס: 02-6507823

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...